

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

RIK UTEMILJÖ FÖR AKTIVA BARN OCH PEDAGOGER

FÖRFATTARE:

Johanna Bjervner & Sara Sörell

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

1/2019

SAMMANFATTNING

SYFTET MED STUDIEN är att synliggöra vilken påverkan en rikare utemiljö kan göra för leken och pedagogrollen. Lärmiljöerna inomhus har sedan en tid tillbaka upplevts som tydliga mötesplatser för barnen och arbetet i dessa var väl förankrade hos alla pedagoger. Däremot fanns det brister i förskolans gård angående vilka miljöer och material som erbjöds barnen samt hur pedagogerna agerade under utomhusvistelsen på gården. Förändringsarbetet som påbörjades har tagit avstamp i pragmatismen där det demokratiska arbetssättet är centralt. Alla barn och pedagoger på förskolan har varit aktivt delaktiga i kartläggning, planering, praktiskt genomförande, uppföljning och utvärdering av arbetet. Metoden för forskningen har varit intervjuer, enkäter och barnråd. Under olika mötesforum har idéer vuxit fram om hur utformningen av gården ska ske. Idéerna har tagit sin utgångspunkt i vilka brister och önskemål som synliggjorts under intervjuer och barnråd. Resultatet har visat att leken har utvecklats sedan förändringsarbetet påbörjades och detta kan vara en effekt av omorganisation, vald metod i processen samt fler attraktiva mötesplatser som lockar till lek och utforskande. Den stora effekten av omorganisationen till två åldersnära gårdar har möjliggjort mer närvarande pedagoger som kan stödja och utmana leken i högre utsträckning än tidigare. Tack vare ett stort engagemang och samarbete mellan alla barn och pedagoger så har detta förändringsarbete inte bara varit möjligt att genomföra, utan det har också resulterat i arbetsglädje, kreativitet och en positiv gemenskap på hela förskolan. Studien har genomförts i Uppsala kommun, Almunge förskola, där artikelförfattarna arbetar.

Johanna Bjervner är leg. förskollärare. E-post: johanna.bjervner@uppsala.se

Sara Sörell är leg. förskollärare. E-post: sara.sorell@uppsala.se

Denna artikel har den 3 december 2018 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING, BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
Inledning	7
Bakgrund	8
Syfte och frågeställning	9
METOD OCH URVAL	11
Pedagogernas delaktighet inför förändringsarbetet	11
Barnens delaktighet inför förändringsarbetet	12
Uppföljning pedagoger	12
Uppföljning barn	12
Didaktiska val	13
RESULTAT	15
Pedagogerna	15
Barnen	17
Gårdens utformning	18
DISKUSSION	19
Sammanfattning	19
Betydelsen för val av metod	19
Gemensamt synsätt	19
Omorganisationen till två åldersnära gårdar	20
Barnens delaktighet	20
REFERENSER	23
BILAGOR	25
Bilaga 1: Kategorisering – kartläggande intervju pedagoger	25
Bilaga 2: Frågeställningar	25
Bilaga 3: Uppföljning av utemiljöernas utveckling	26
Bilaga 4: Kategorisering – uppföljande intervju pedagoger	26

INLEDNING, BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

INLEDNING

DEN HÄR STUDIEN har genomförts på Almunge förskola, som ligger på landsbygden cirka två mil utanför Uppsala. Det är en förskola med 76 barn uppdelat på två block, 1–5 år. Varje block har tre lärgrupper, två lärgrupper i åldern 1–3 år och en lärgrupp 4–5 år. I grundbemanningen har vi 12 pedagoger, två pedagoger/lärgrupp. Förskolans gård är indelad i två delar. Sedan förskolan startade i januari 2013, beslutades det att varje block har en egen gård.

Att utveckla lärmiljöer till mer inbjudande, tillgängliga och rika mötesplatser har varit ett strategiskt utvecklingsområde i kommunen under en femårsperiod. Under de senaste åren har Almunge förskola utvecklat lärmiljöerna inomhus till mer tydliga och attraktiva mötesplatser. Detta genom att göra fler rum i rummen med hjälp av mattor, textil, och belysning. Materialen dukas fram för att bli aktiva agenser, dvs verksamma faktorer, som bidrar till barnens lek och utforskande. Målet med de tillgängliga och inbjudande lärmiljöerna är att barnen ska kunna påverka sin dag på förskolan. En viktig del i detta arbete är att nyttja så stor del av förskolans lokaler som möjligt, för att barnen ska kunna välja en variation av mötesplatser, lekmaterial och aktiviteter. De rikare lärmiljöerna har ändrat pedagogrollen till en mer närvarande och aktiv pedagog. På grund av utvecklingsarbetet med lärmiljöer inomhus har barnens lek blivit mer kreativ.

Inspirerande litteratur, studiebesök och pedagogiska forum har format den gemensamma målbilden för Almunge förskolas lärmiljöer.

Det har framkommit i medarbetarenkäter, centrala enkäter riktade till vårdnadshavare och i viss mån i barnobservationer och barnenkäter att förskolan har ett behov av att utveckla utemiljön. Den har upplevts som fattig på utmaningar och materialet har varit enformigt. En del av förskolans gård har ett berg som har skapat oro bland pedagogerna för att det har känts riskfyllt.

Med anledning av denna utvecklingsprocess med lärmiljöer inomhus och det behov av förändring i utemiljön som har framkommit, har vi valt att utforska vad som sker med barnens lek när vi skapar fler mötesplatser på förskolans gård. I den här studien synliggörs vilka effekter en rikare utemiljö gör för barnens lek. Under förändringsarbetet gjordes alla pedagoger och barn delaktiga genom intervjuer, planeringsmöten, uppföljningsmöten, barnråd och praktiskt arbete på gården. Detta har fått positiva följder för samarbetet på förskolan. Studien kommer därför även redogöra för vilka effekter förändringen i utemiljön har fått för pedagogrollen.

DENNA UTVECKLINGSARTIKEL TAR avstamp i det sociokulturella perspektivet som har sin bakgrund i Lev S Vygotskijs syn på lärande. I det sociokulturella perspektivet är interaktionen mellan människor grunden för lärandet. Vygotskij beskriver att vi föds in i en kommunikativ värld, vilket innebär att barnen blir en del av en social gemenskap. Barnen föds också in i en materiell värld som barnen lär sig samspela med och som blir en naturlig del av vardagen. (Säljö, 2018, s. 94). Vygotskij betonar även lekens roll i barnens utveckling, vilken också har haft stor betydelse för förskolans läroplan. Med detta perspektiv blir kommunikation och samarbete centralt i förskolan. Genom samarbete delar barnen varandras erfarenheter, kunskaper och förutsättningar för att ta steg i sin lärandeprocess.

I ett sociokulturellt perspektiv är de kommunikativa förmågorna i fokus gällande barnens lärande i förskola och skola (Säljö, 2018, s. 105). Korczak beskriver i sin bok *Hur man älskar ett barn* att människans värde är omätbart och att ett barn har samma värde som en vuxen. Barnens liv idag är inte mindre värdefulla än det liv de kommer leva som vuxna. Vidare skriver Korczak att vi behöver värna om barnslig lycka idag och att det är viktigare än att forma barnet till att bli en lyckad vuxen någon gång i en oviss framtid. Barnens rätt att komma till tals i tal och skrift är en nyckel då barnen blir bemötta med respekt och får möjlighet att växa upp i en demokratisk miljö (Korczak, 2016:210). Barnråd är en bland flera metoder som Almunge förskola tillämpar i denna studie, där barnen kommer till tals både i tal och skrift.

I läroplanen står det att förskolan ska arbeta medvetet med leken för att främja varje barns utveckling och lärande. Det står även att verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus (Lpfö 98).

Johansson och Pramling Samuelsson beskriver leken som en fantasifull och social process;

Leken karakteriseras av fantasi och spänning, hängivenhet och engagemang. I lekens "som om" uppslukas barnet av tid och rum, inget annat är just då viktigt. För barn är leken lustfylld, dock inte utan dimensioner av makt. Leken är symbolisk och kommunikativ, det vill säga barnet föreställer sig eller ta-

lar om något. I denna kommunikativa process förstår vi lek också som social.

(Johansson och Pramling Samuelsson, 2007:21)

På Almunge förskola är utevistelsen en stor del av den dagliga verksamheten. För att sträva mot målen i läroplanen gällande lek och fantasi är det därför viktigt att lärmiljön såväl utomhus som inomhus är rik på material och mötesplatser där lek och lärande kan utvecklas på en mängd olika sätt. Under utevistelsen möter barnen både planerad undervisning och fri lek. Som det nämndes inledningsvis fanns ett utvecklingsbehov på Almunge förskola att skapa mer inbjudande och fler mötesplatser. Mot denna bakgrund blev det viktigt att skapa en förskolegård som inbjuder till lek, fantasi och kreativitet. I boken *Undervisning i förskolan – att skapa lärande undervisningsmiljöer* beskrivs kreativitet som något som frodas och utvecklas i omgivningar där barn tillåts ta risker, där de vuxna sätter lagom svåra mål och där olika personligheter och intressen uppmuntras (Pihlgren, 2018: 44).

Undervisningen och genomförandet av förändringsprocessen till mer inbjudande mötesplatser i utemiljön har tagit ett pragmatiskt perspektiv utifrån Deweys syn på kunskap och lärande. I Pragmatismen betonas kunskap som något som går att använda och som berör. Man menar att det är av vikt att aktivera barnen i skolan och bygga lärande på deras nyfikenhet. Uterummet värdesätts och undervisningen skall vara omväxlande. Samarbetet är i fokus och upplevelsen av att vara en del av en gemenskap och av att ge och ta argument. Dewey menade att det är av vikt att utveckla barns engagemang och vilja att lära (Säljö, 2018: 71–74). Därför har processen varit demokratisk och alla, både barn och vuxna har varit delaktiga i barnråd, intervjuer och reflektionsmöten. Alla på Almunge förskola har deltagit praktiskt i utformningen av de nya miljöerna och idéer har diskuterats och prövats. Skolan behöver vara en miljö som aktiverar barnen, bygger på deras nyfikenhet och fördjupar deras förståelse för den omgivning de befinner sig i menade Dewey. Därför var det av stor betydelse att bygga ett gemensamt engagemang gällande förändringsarbetet. Pramling Samuelson och Sheridan skriver i boken *Lärandets grogrund* (2016: 94–101) att det är viktigt att miljön är föränderlig och att den kan användas på ett flexibelt sätt. Det är av betydelse

att barnen är delaktiga i utformningen av den fysiska miljön. På så vis möjliggörs självständiga val, lek, samtal och social samvaro samt att barnen kan använda samtliga utrymmen under dagen och kan möblera om och skärma av. Författarna menar att förskollärarnas närvaro och deltagande i leken kan hjälpa barn att komma in i leken och leka tillsammans med andra barn samt att den pedagogiska miljön bör ha ett öppet och tillåtande klimat. Förskolläraren har en viktig roll att ge inspiration och tillhandahålla material till leken och dess utveckling.

I den pragmatiska undervisning som barnen möter har vi tagit avstamp i Maria Hedefalks identifiering av tre undervisningsprinciper "faktabaserad", "normerande" och "pluralistisk" (Hedefalk, 2014).

Faktabaserad undervisningsprincip innebär att lärandet privilegieras av specifika fakta. Normerande syftar till att påverka barns handlingar för att få dem att ta en viss ståndpunkt och handla på "rätt" sätt. I detta förändringsarbete utgår vi från den pluralistiska undervisningsmiljön, vilket innebär att synliggöra alternativ och utveckla förmågan att ta välinformerade och självständiga beslut. Barnen lär sig att kritiskt värdera olika alternativ. Kritisk handlingsförmåga är ett förhållningssätt som genomsyrar den undervisningsmiljö som vi vill ska karakterisera den undervis-

ning som barnen möter på Almunge förskola i detta förändringsarbete. Det innebär att vi uppmuntrar till ifrågasättande och diskussion. Några nyckelbegrepp är "Gap" och "Stå fast". Ett gap uppstår om något i situationen upplevs problematiskt. Stå fast innebär motsatsen, när handlingen flyter och inget behöver förklaras eller förändras. När ett gap uppstår i ett undervisningssammanhang innebär det olika handlingsmöjligheter. Som pedagog kan vi bli riktninggivare i dessa sammanhang. Möjliga handlingar är bekräftande, instruerande och omorienterande. En bekräftande pedagog visar barnen att det som sker är relevant och att de är på väg i rätt riktning. En instruerande pedagog instruerar barnen hur de förväntas handla, medan en omorienterande pedagog får barnen att ta en annan väg än den de slagit in på (Hedefalk, 2014). Under processens gång vill vi utveckla barnens förmåga att argumentera, reflektera och ha tillit till sin egen förmåga samt att barnen ska ha reellt inflytande över förändringsprocessen. Vi vill också möjliggöra för kreativitet och lek i utomhusmiljö. Därför blir riktninggivaren i vår undervisning bekräftande genom att vi är lyhörda till barnens idéer, tar deras åsikter på allvar och vi värderar inte de förslag och reflektioner som barnen lyfter.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

VÅRT SYFTE ÄR att tillsammans med barnen utveckla förskolegårdens lärmiljöer genom att skapa ett ökat antal inbjudande mötesplatser. Mötesplatserna ska utvecklas så att de inbjuder barnen till lek, skapar nyfikenhet och utvecklar barnens kreativitet och fantasi, samspel och kommunikation. I vår undervisning vill vi att barnen får vara delaktiga genom att få tänka kritiskt kring utvecklingsprocessen. Därmed kan de få

en förståelse för att det finns olika handlingsalternativ till att utveckla vår utemiljö på förskolan. Syftet är också att titta på hur den mer inbjudande och rikare lärmiljön utomhus påverkar pedagogernas agerande under utevistelsen.

Vår frågeställning är; På vilket sätt påverkas leken och pedagogrollen, på förskolans gård, av ett ökat antal mötesplatser?

METOD OCH URVAL

STUDIEN ÄR EN kvalitativ studie, en etnografisk metod, där vi interagerar med barnen och pedagogerna (Aspers 2011). Vi som utför studien arbetar som förskollärare i barngrupp på förskolan, även under studiens gång. Båda har många års erfarenhet av förskolläraryrket. På Almunge förskola har vi båda arbetat i 6 år då förskolan byggdes.

Intervjuer och samtal med alla pedagoger och barn utgör huvuddelen i insamlingen av empirin. För att få syn på utvecklingen i arbetet intervjuade och samtalade vi med pedagoger och barn vid två tillfällen, ett tillfälle inför förändringsarbetet och ett tillfälle efter. En intervju under våren, i april, syftade till att kartlägga ett nuläge och en intervju under hösten, i september, till att följa upp och utvärdera det arbete som pågått. I den senare intervjun ville vi diskutera vilka effekter utvecklingsarbetet hade haft på barnens lek och på pedagogrollen. Intervjuerna skedde i två gruppamtal. Grupper-

na var förutbestämda och pedagoger från båda blocken var blandade i de två grupperna. Eftersom alla pedagoger intervjuades så deltog både barnskötare, förskollärare och personal utan pedagogisk utbildning. Alla har olika lång erfarenhet av att arbeta på Almunge förskola eller på förskola i allmänhet. Vi har valt samlingsbegreppet pedagoger i denna artikel, då alla har varit delaktiga på lika villkor och vi anser inte det vara relevant att särskilja de olika yrkesrollerna i detta sammanhang.

De förändringar som gjordes under processen följdes upp med en individuell anonym enkät efter fyra månader in i utvecklingsarbetet.

På grund av forskningsetiska skäl så har vi valt att ha gruppintervjuer och inte skriva ut vilka som sagt vad i intervjuer, barnråd och samtal med barn och pedagoger. Därför är citaten inte specificerade i fingerade namn, yrke eller ålder. Barnen som deltog i barnråden var mellan 3–6 år.

PEDAGOGERNAS DELAKTIGHET INFÖR FÖRÄNDRINGSARBETET

UNDER INTERVJUSAMTALET UTGICK samtalsledaren, som var en av artikelförfattarna, utifrån en struktur med ett antal övergripande frågor för att öppna upp för ett flexibelt samtal, dvs en tematisk öppen intervju (Aspers, 2011:143). Syftet med detta upplägg under intervjuerna var att deltagande pedagoger skulle känna sig bekväma med att samtala öppet om sina tankar och åsikter. Vi valde gruppintervjuer för att skapa trygghet då tankar kan utbytas och diskuteras. Det första intervjusamtalet syftade till att skapa ett nuläge, där pedagogerna kunde uttrycka hur de tänker kring förskolegårdens möjligheter och utmaningar. Samtalen tog ca 30–40 minuter. Vi spelade in samtalen. Intervjuerna transkriberades och svaren kategoriserades i

olika ämnen som till exempel: "Nuläge platser" "kritiska aspekter" "material som barnen väljer", "samspel barn-barn" "förslag framåt" (se bilaga 1).

Två veckor efter intervjuerna anordnades reflektionsmöten med arbetslagen för att tänka och diskutera hur förskolegården kan utvecklas. Pedagogerna gjorde tankekartor utifrån de aktuella projekten som pågick under våren, t.ex. "Vatten", "Odling", "Hållbart-/ återvinningsmaterial", "Djur", "Mitt språk" och "Rum i rummen". Som utgångspunkt för dessa reflektionsmöten användes den analys som gruppintervjuerna resulterade i. Pedagogerna diskuterade också under samma möten hur vi gör barnen reellt delaktiga i detta förändringsarbete och hur vi genom

den pragmatiska ingången genomför undervisningen med barnen. Pedagogerna delade in sig i samarbetspar som valde olika ansvarsområden att utveckla vidare på

gården. Under förändringsarbetet har det varit regelbundna möten för reflektion, analys och uppföljning av den pågående processen (se bilaga 2).

BARNENS DELAKTIGHET INFÖR FÖRÄNDRINGSARBETET

DE ÄLDRE BARNEN, 4–6 år, fick till uppgift att fotografera en miljö som de upplevde attraktiv och en miljö som de tyckte mindre om i utomhusmiljön. Barnen samarbetade två och två på gården. De fick själva skriva ut bilderna, klippa ut dem och klistra upp dem på två stora papper. På det ena pappret var det en glad gubbe och på det andra pappret var det en ledsen gubbe. Fotografierna låg till grund för ett barnråd som ägde rum kort tid efter barnens granskning av miljön. Barnrådet utfördes i små grupper om 4–5 barn med två pedagoger som var ordförande och

sekreterare. Bilderna som barnen tagit samt ytterligare inspirationsbilder fanns som underlag och stöd för vidare diskussion. ”Vad är roligt?” ”Vad är mindre roligt?” ”Har ni några tips på vad vi kan göra för att gården ska bli roligare?” Barnens tankar, reflektioner och argument skrevs ned av sekreteraren.

Utifrån en utvärdering och analys av dessa moment upprättades en plan för hur vi skulle påbörja förändringen på gården, där alla pedagoger och barn på förskolan gjordes praktiskt delaktiga.

UPPFÖLJNING PEDAGOGER

INFÖR SOMMAREN Då projektet pågått i ca 4 månader fick alla pedagoger svara på en enkät där de beskrev hur de upplevde förändringen som skett på gården. 12 av 17 pedagoger svarade på enkäten (se bilaga 3).

Pedagogerna redogjorde för om de sett en utveckling i barnens lek, hur de upplevde förändringen som genomförts både organisatoriskt och i lek-miljön samt om de sett förändringar i barnens sätt att leka och i sin egen pedagogroll i utomhusmiljön.

När höstterminen påbörjats intervjuades pedagoger på samma sätt som inför förändringsarbetet. Den andra intervjun var också en öppen tematisk intervju med några uppföljande frågeställningar kopplat till det resultat som framgick under första intervjun, för att få en tydligare syn på utvecklingen av leken på förskolans gård. Intervjuerna transkriberades och kategoriserades enligt ordningen ”pedagogroll” ”lek” ”samspel barn + barn och barn + pedagoger” ”mötesplatser” ”övrigt” (se bilaga 4).

UPPFÖLJNING BARN

ETT UPPFÖLJANDE BARNRÅD genomfördes då barnen i åldern 3–5 år fick utvärdera de förändringar som skett på gården. På barnrådet visades före- och efterbilder på förskolans olika miljöer på gården och barnen fick berätta om de upplevde några skillnader från tidigare lek på gården. Bilderna visades på storbild. Barnrådet

hölls i grupper om 5–6 barn samt två pedagoger, en ordförande och en sekreterare som antecknade barnens reflektioner och tankar. Barnen fick berätta vad de upplevde var bättre, mindre bra och komma med nya idéer till gårdens utveckling.

DIDAKTISKA VAL

VI HAR SAMMANSTÄLLT vår metod i tabellen nedan utifrån de didaktiska frågorna som är relevanta i detta utvecklingsarbete.

TABELL 1: DIDAKTISK PLANERING

VAD?	Hur påverkas leken och pedagogrollen på förskolans gård av ett ökat antal mötesplatser?
VARFÖR?	Det har framkommit i medarbetarenkäter, centrala enkäter från vårdnadshavare och i viss mån i barnobservationer och barnenkäter att förskolan har ett behov av att utveckla utemiljön. Den har upplevts som fattig på utmaningar och materialet har varit enformigt. Därför identifierar vi detta som ett gap. Syftet med detta förändringsarbete är att få både barn och pedagoger medvetna och reflektera över utemiljöns brister, positiva delar och utvecklingsmöjligheter, genom att göra alla delaktiga efter deras olika möjligheter och behov. Målet är att utveckla mötesplatser som utmanar och utvecklar barnens lek och pedagogroll på förskolans gård.
VILKA?	Alla barn och pedagoger på förskolan har medverkat på ett eller annat sätt.
NÄR?	Förändringsarbetet har till största del bedrivits under förmiddagen, då flest barn och pedagoger är närvarande.
VAR?	Majoriteten av aktiviteterna i detta upplägg skedde utomhus, på förskolans gård, då detta varit fokus för vårt gap. Intervjuer, barnråd och reflektioner skedde inomhus, med anledning av att vi i lugn och ro och utan störande moment ville diskutera barnens och pedagogernas tankar kring vår utemiljö.
HUR? Pluralistiskt Bekräftande	– Kartläggning av utemiljön – Intervjuer, samtal och enkät – Delaktighet av samtliga barn och vuxna under utvecklingen av fler och mer inbjudande mötesplatser. – Uppföljande samtal, intervju och enkät

RESULTAT

PEDAGOGERNA

I **DETTA AVSNITT** beskriver vi en sammanställning av resultaten från pedagogernas del i utvecklingsarbetet. Vi lyfter den kartläggande intervjun under våren, enkätresultat och pedagogernas uppföljning under hösten.

PEDAGOGERNAS KARTLÄGGANDE INTERVJU

Under de två gruppsamtalen med pedagogerna kunde vi tydligt höra att de var eniga kring både utvecklingsområden och kritiska aspekter, men även i vad som uppfattades fungera bra i nuläget när det gäller platser och material på gården.

Det som framgår tydligast när vi analyserar de transkriberade intervjuerna är att det saknas grovmotoriska utmaningar, inramade ytor att mötas kring samt lekytor med skugga då det blir varmt på sommarhalvåret. Det upplevs också att gården saknar utforskande utmaningar för de äldre barnen.

Det saknas utmaningar för de äldre att till exempel få klättra. De har ju energi och vill ju det. Så fort vi kommer till skogen så klättrar och hoppar de.

Platser som pedagogerna ser att barnen väljer är fria ytor, sandlådan, stockar, de små husen t.ex. en affär, ett stall och ett båthus. Det tycks som att barnen väljer att leka med material som sandleksaker, vattenlek, bollar, plankor, skottkärror samt leta efter insekter och småkryp. När vi talar om samspelet på gården så upplever pedagogerna att barnen samspekar med varandra i olika roller vid inramade miljöer, i sandlådan, genom bygg- och konstruktionslek samt under springlekar. Det finns en kompisgunga på gården där barnen gärna vill vara. Där blir det ofta kö, lång väntan, konflikter och barnen blir låsta vid att vänta på gungan istället för att vara kreativa i en annan lek.

Omsorgen om de yngre barnen och barn i behov av särskilt stöd i deras direkta behov har högre prioritet än att utmana och vara närvarande i de äldre barnens lek. Pedagogrollen för de äldre barnen innebär en övergripande helhetssyn över aktiviteter under utevistelsen. Korta stunder interagerar pedagogerna med de äldre i deras roller till exempel att köpa något från affären eller smaka kakor. Pedagogerna anser det vara ett utvecklingsområde att vara mer aktiva med de äldre barnen genom att vara delaktiga och utmana dem i deras utveckling och lärande i utemiljön.

Under intervjun synliggjordes några kritiska aspekter i uteleken. Det ena dilemma var att några pedagoger upplevde att de yngre barnen behövde mer tillsyn på grund av ett berg som upplevdes som riskfyllt. Detta medförde att pedagogerna kände sig låsta vid en plats samt att det minskade pedagogernas handlingsutrymme att vara undervisande, aktiva och lyhörda. Det synliggjordes att de äldsta tycktes vilja leka tillsammans utan vuxens närvaro. En annan kritisk aspekt handlade om ett visst material och vilket förhållningssätt pedagogerna har till hur det används. Exempel på material som där olika synsätt synliggjordes under intervjuerna var brädor, pinnar, lastpallar och en kompisgunga.

Om man tar ut vattenbaljor till de små så tar de stora över. Vi pratade om att dela upp äldre och yngre barn. Vi kanske räcker till fler då.

I intervjun framkom att öppna ytor lockade till springlek och att barnen stannade upp i miljöer som var inramade, runt staketet och kring buskar.

En kort tid senare samlades pedagogerna i syfte att gå igenom resultatet av intervjuerna. Under detta möte framkom det, utifrån intervjuanalys och frågeställningar, att alla pedagoger var villiga att omor-

ganisera gården i en yngre och äldre del. Detta för att kunna utmana barnen bättre efter deras intressen och behov. Berget, som upplevdes som riskfyllt för de yngsta, finns på den delen av gården som valdes till de äldre.

Efter detta beslut var taget gjorde pedagogerna tankekartor om gårdarnas utformning. Idéer som framkom var dels förankrade i lärgruppernas projektarbeten, men tog även avstamp i det som framkom i intervjuerna. Även varje pedagogs egna kreativa idéer togs till vara.

ENKÄTRESULTAT UTEMILJÖERNAS UTVECKLING

I enkäterna kunde det utläsas att alla pedagoger är överens om att de önskar fortsätta arbeta med åldernära gårdar. Fördelar som framkommer är att det är möjligt att utmana varje barn utifrån ålder, intressen, behov och önskemål. I intervjuerna framkommer det vid flera tillfällen att de knutit nya kontakter med fler barn då de träffar barn i samma åldersspann ifrån båda blocken. Det finns en upplevelse av att barnen är tryggare med fler pedagoger. Omorganiseringen av gården och utvecklandet av ett ökat mötesplatser har medfört att pedagogerna upplever att de är mer som en förskola.

Vi blir mer som en förskola, inte lika mycket ett vi och de.

Nackdelar som pedagogerna upplevt med omorganisationen i två åldernära gårdsgrupper är att de får mindre kontakt med hälften av det egna blockets barn och att barnen kan längta till den andra sidans gård. Detta är synpunkter som kommit fram bland flera av enkätsvararen. Trots detta så väger fördelarna tyngre än nackdelarna då alla svarar att de vill fortsätta arbeta åldersnära.

Förändringsarbetet har upplevts roligt, positivt och alla har känts sig delaktiga. Det har skapat samhörighet och gemenskap med alla pedagoger. Alla har lärt känna varandra bättre både vuxna och barn. Tidigare kände barn och pedagoger varandra bäst inom samma block.

De effekter som hittills syns i barnens lek och samspel är att de har skapat vänskapsband med fler barn. De frågar efter barn som är placerade på det andra blocket och som de tidigare inte alls kände. Barnen samspelar med fler barn.

Vid starten av projektet syntes det att vissa ytor

var tomma och oanvända av barnen. Den förändring som pedagogerna fått syn på hittills är att barnen leker på större delar av gården. Barnen vistas på nya ställen som tidigare stått orörda.

Kojor och kryp in är bra för att få leka lite mer ostört och att få skugga.

PEDAGOGERNAS UPPFÖLJNING

Det som påverkat allra mest, som framkom under den uppföljande intervjun med pedagogerna, var att omorganiseringen till två åldersnära gårdar fick positiv effekt för både pedagogrollen och barnens lek. Det framkom tydligt att pedagogerna känner sig mer närvarande, inte lika splittrade, då de kan vara mer tillsammans med barnen i leken och utveckla den. De äldre barnen är på den sidan av gården där berget finns, vilket innebär att pedagogerna inte behöver säga "nej", "stopp" och "akta" lika mycket.

När man var med barnen förut var man tvungen att hela tiden bryta upp för att springa till berget och ta ner barn därifrån. Nu får man göra en lek med barnen i lugn och ro.

Nu kan vi pedagoger vara mer med de stora och utveckla leken tillsammans med dem, t.ex. tre i rad.

Det visade sig i intervjun att pedagogerna upplever att barnen sprider sig mer på gården och väljer gärna att leka vid de nya mötesplatserna. De motoriska utmaningarna har utvecklats genom att av de nya mötesplatserna lockar till balansgång och att bära, bygga, klättra och hoppa.

De springer inte runt hela gården nu. Motorikutmaningarna är mycket bättre.

Under intervjun nämns att på grund av det nära samarbetet mellan alla pedagoger så har tryggheten för barnen ökat då de har en närmare relation till alla vuxna på förskolan.

Det är inte konstigt att det kommer in en pedagog från andra blocket. De hoppar upp i dennes knä.

Tryggheten verkar ju vara en jättestor grej. Man bygger in en hållbarhet som blir tryggare för barnen eftersom fler känner varandra.

HÄR BESKRIVS EN sammanställning av resultatet av barnens del i utvecklingsarbetet. Först lyfter vi vårens kartläggning av utgångsläget och sedan höstens uppföljning med barnen.

BARNENS KARTLÄGGNING AV UTGÅNGSLÄGET

Barnen fick till uppgift att fotografera en utemiljö som var rolig att leka vid samt en miljö som var mindre rolig. Barnen utförde dokumentationen parvis med en kompis. Dokumentationen och barnens reflektioner berättade att de hade splittrade åsikter om vad som var roligt och vad som inte var roligt. Det resulterade i att flera av gårdens miljöer upplevdes som roliga av vissa barn och mindre roliga av andra. Några av dessa miljöer var en grillplats, ett båthus och ett tidigare gungområde. En plats som alla barn tyckte var rolig var en sköldpadda med motiveringen att de kunde hoppa från den eller rida på ryggen. En annan plats som barnen upplevde som positiv var ett träd då de hänvisar till grovmotoriska rörelser. Det tidigare gungområdet upplevdes olika:

Där kan man salta vägarna, leka med båtar, plantera trädstubbar och laga mat.

Man kan bara bygga där och det är inte roligt.

Mönster som framkom under analysen av barnens egna åsikter var att de miljöer som de upplevde som roliga utmanade barnen motoriskt, såsom att klättra, hoppa, gunga och balansera.

...det som är kul är att jag klättrar upp i trädet och gungar där och sen släpper för jag har bra balans.

Roligt vid sköldpaddan, att hoppa från huvudet.

Barnens idéer till förändring av gården var att de önskade en rutschkana, kaniner och olika djur, karusell, käpphästar och mat till hästarna vid stallet, utklädningskläder till båten, flera barn ville ha ett kök, en lådbil att springa efter och något högt att hänga och klättra i.

Ett mönster som blev tydligt var att barnen valde de färgstarka bilderna, t ex kabeltrummor som var

målade till olika fordon och plattor som bildade en hage.

BARNENS UPPFÖLJNING

Under det uppföljande barnrådet framkom det att barnen var positiva till de förändringar som genomförts på gården. Barnen beskrev vad de brukar leka vid de nya mötesplatserna t.ex. så nämnde de köket där de bakar, kavlar och lerar. Den nymålade motorikbanan berättade barnen att de går balansgång på. I båten som är målad leker de rollekar och klär ut sig. Barnen nämner också olika slags bollaktiviteter som de väljer under utevistelsen.

Barnen beskriver att de "älskar" och tycker det är "jättefint" om olika saker som är färglagda t.ex. en båt, två balansbanor och två trägrisar.

Vi har planterat på berget. Förra gången såg det ut så tråkigt. Men nu har vi färglagt den.

Roligast när båten är målad. Jag älskar den. Man kan ha filter, kanske en koja i båten.

Barnen berättar om olika motoriska utmaningar som de uppskattar, såsom hoppa, gå balansgång, spela bowling eller bygga med lastpallar och brädor.

I samtalet med barnen märker vi en positiv effekt av att barnen varit delaktiga i att skapa de nya mötesplatserna och de signalerar en stolthet över det som de själva varit med och skapat.

Grisarna blev jättefina. Det var roligt att snickra och måla. Vi målade på tältet och satte upp tältet. Vill igen, mera.

Barnen uttrycker i hög utsträckning att det är positivt att vara indelade i åldersnära gårdar.

De små stör inte de vuxna barnen då.

Det är bra, för ibland kan de mindre klättra och ramla ner, men jag kan.

Den är bra. Vi kan vara där ibland och vi blir många annars och vi kan krocka då.

GÅRDENS UTFORMNING

I **TABELLEN NEDAN** visas en sammanställning av det praktiska genomförandet på förskolans två gårdar.

TABELL 2: NYA MÖTESPLATSER OCH MATERIAL

FÖRÄNDRINGAR PÅ DEN DELEN AV GÅRDEN DÄR 1–3 ÅRINGARNA VISTAS PÅ ÄR:	FÖRÄNDRINGAR PÅ DEN DELEN AV GÅRDEN DÄR 4–5 ÅRINGARNA VISTAS PÅ ÄR
Färglagt djuren – hästen, grisen, biet, tusenfotingen.	Tre i rad.
Odlingslådor.	Kök.
Motorikbana på asfalten.	Odlingslådor med vindskydd och en mötesplats innanför odlingslådorna.
Biltvätt.	Färglagt båt och balansstubbbar.
I anslutning till "affären" finns kuben med tyger som tak, möbler att sitta vid. Ger skugga.	Tillfört okodat material såsom pinnar, träpuckar och spillvirke.
Ett tält har byggts med kamouflagetack med byggmaterial i.	Snickeribänk.
Rockringar med plastband hängandes i träd och över sandlådan.	Gungställningen är inklädd i tyg och har blivit ett tält.
Utekök.	Plastmotorikbana.
Pallkrage med djurvärld i.	Kabeltrummor.
Dokumentationsbilder på förändringsarbetets process.	Lastpallar.
Förtydligat miljöerna med ord som t.ex. "odling" "kök".	Utklädningskläder.
Runt balansbanan har det förstärkts med vindskydd och okodat material innanför.	Bowling.
Siffror på stenar.	Motorikbana på asfalten.
	Sängarna – viloplatser med böcker, kuddar och täcken.
	Basketkorg.
	Piltavla.
	Balansrep.

DISKUSSION

SAMMANFATTNING

ETT ÖKAT ANTAL mötesplatser har påverkat leken på förskolans gård genom att barnen har fått en variation av lekmiljöer att välja på under utevistelsen. Effekten har blivit ett större inflytande för barnen och möjlighet att bredda och variera leken mer. Processen som studien medfört har inneburit flera diskussioner, reflektioner och samtal om utemiljön och på så sätt har en samsyn utvecklats gällande vikten vid att vara en närvarande och aktiv pedagog som utmanar och stimulerar barnen i deras utveckling och lärande likväl ute som inne. Utvecklingsområdet

var ett gemensamt beslut av alla pedagoger på hela förskolan, ett gap under en längre tid, vilket väckte engagemang och drivkraft under förändringsarbetet. Mötesplatserna på förskolegården var tidigare inte tillräckligt många, utmanande eller inbjudande. För barnen har processen inneburit en delaktighet i utformandet av nya miljöer på gården, där de både kommit till tals och praktiskt skapat. Både barnens lek och pedagogernas aktivitet och närvaro har utvecklats till att bli mer aktiv under utevistelsen på gården.

BETYDELSEN FÖR VAL AV METOD

DET PRAGMATISKA UPPLÄGGET och metoden i förändringsarbetet har varit en framgångsfaktor då alla har deltagit i kartläggningen av utvecklingsområdet. Vi tolkar det som att förändringsarbetet berörde och upplevdes autentiskt för alla inblandade, vilket Dewey menar är av vikt (Säljö, 2008) och processen har varit demokratisk då samarbete och upplevelsen av gemenskap varit i fokus. Den regelbundna uppföljningen i processen har fått ta tid så att reflektionerna

har fördjupats. Alla har fått komma till tals och fått vara delaktiga både i teorin och i praktiken. Pedagogerna har kunnat utveckla det som de själva har intresse och kompetens kring. Att allas kompetenser och idéer har tagits till vara har troligtvis haft effekt för det blomstrande engagemanget. Arbetsglädjen som pedagogerna signalerat har sannolikt påverkat barnen under förändringsarbetet och implicit haft effekt för barnens lek.

GEMENSAMT SYNSÄTT

UNDER KARTLÄGGNINGSINTERVJUN FRAMKOM att pedagogerna behövde utveckla en samsyn gällande val av material och möjliga användningsområden samt en gemensam riktning gällande pedagogernas roll under

utevistelsen. Under intervjun framkom det även olika syn på säkerhetsfaktorer. Genom det pågående samtalet och kommunikationen som förändringsprocessen inneburit har en samsyn skapats gällande val av

material på gården. Samtalen synliggjorde att pedagogrollen under utevistelsen behöver utvecklas till mer aktiv och delaktig i barnens lek och lärande. Detta

medförde en omorganisation till två åldersnära gårdar som möjliggjorde det arbetssättet som önskades.

OMORGANISATIONEN TILL TVÅ ÅLDERSNÄRA GÅRDAR

KOMBINATIONEN AV ATT ha utvecklat gården till fler mötesplatser och omorganisationen till två åldersnära gårdar har haft stor effekt för pedagogrollen, då vi upplever att närvaron till alla barn har ökat och därmed möjlighet att utmana varje barns lek och samspel. Pramling Samuelsson och Sheridan (2016) menar att närvaron hos pedagogerna i barnens lek är av betydelse för att barnen ska få utmanas och utvecklas i leken. Vi kan inte säkert beskriva exakt hur leken har utvecklats men barnen stannar längre tider i leken och fångas upp vid de olika mötesplatserna. Pedagogerna kan vara mer aktiva och tillföra mer i leken, då närvaron gör att leken synliggörs tydligare för pedagogerna. En svaghet kan vara att lekens "flow" är en upplevelse som inte är mätbar. Vi kan också ställa oss kritiska till om resultatet är en effekt av de inbjudande mötesplatserna som blivit flera eller av pedagogernas arbetsglädje och engagemang.

Risikfaktorerna för alla barn har minskats i och med omorganisationen av gårdarna då det medfört större närvaro av pedagogerna både hos de yngre och äldre barnen. Vi ser att barnen leker i mindre grupper, ofta i nya konstellationer spridda över förskolans gård och konflikterna är färre. Vi ser att leken har ändrats till en mer konstruktiv rollek. Detta tror vi beror på omorganisationen, fler mötesplatser och variation samt mer närvarande och aktiva pedagoger. Kritiska faktorer kring säkerheten var bl. a. berget på den ena gården samt okodat material så som bräddor,

kabeltrummor, pallkragar och lastpallar. Berget finns på de äldre barnens gård och där har vi även kunnat utveckla och utöka leken med okodat material.

Fler pedagoger samarbetar nu med varandra över de två blocken. Detta medför att barnen lär känna fler pedagoger än tidigare, pedagoger lär känna fler barn och barnen lär känna fler barn. Den gemenskap och det samspel som denna förändringsprocess har medfört har stärkt vi-känslan på förskolan. Detta i sin tur har lett till ökad trygghet hos barnen. Vi tänker att tryggheten påverkar hur självständiga barnen kan vara i leken. Tryggheten medför också att de kan samspela med fler vuxna och barn, vågar be om hjälp, vågar argumentera och vågar utveckla sina nyfikenhetsfrågor.

Kommunikationen pedagogerna emellan har förbättrats så att man har en ökad inblick i varandras behov vilket gjort det möjligt att stödja varandra bättre. Pedagogerna är tryggare med varandra och vet att arbetslagen samarbetar med barnens trygghet i fokus, vilket får en positiv följd effekt för leken då stressen minskar. Pedagogerna delar även mer erfarenheter och pedagogiska idéer med varandra än tidigare. Detta för att alla möts oftare över blocken. Att barnen lärt känna fler barn i samma ålder tror vi påverkar leken så att det är möjligt för dem att välja lek efter intresse i en högre utsträckning än tidigare. Som Lev S Vygot-skij menar så är samarbete och kommunikation central för barnens utveckling, då barnen lär sig samspela med varandra och den materiella världen (Säljö, 2018).

BARNENS DELAKTIGHET

DEN PRAGMATISKA UNDERVISNINGSMILJÖN har möjliggjort för barnen att ta aktiv del i förändringen i lärmiljön. De har blivit lyssnade på och fått argumentera för hur de vill utveckla gården och komma med åsik-

ter om hur de upplevde gården innan den praktiska förändringen påbörjades. Barnen har deltagit på lika villkor som vuxna vilket skapat en känsla av att jag som barn kan göra skillnad och påverka min vardag

på förskolan reellt. Detta kan ha medfört att mötesplatserna upplevts meningsfulla och relevanta för barnen i deras lek. Enligt Korczak (2016) är delaktighet en nyckel till att som barn bli bemött med respekt och att få växa upp i en demokratisk miljö. Effekten av detta förändringsarbete för barnens lek har visat sig genom deras engagemang och glädje samt att de värdesätter och är rädda om de miljöer som skapats.

Barnen beskriver mötesplatserna som finare och roligare än tidigare vilket visar på en ökad dragningskraft och att de lockar till lek mer än tidigare. I och med fler mötesplatser ökar också barnens valmöjligheter i leken. Utöver de mötesplatser som lagts till har material utökats och aktiviteter på gården skapats. Detta gör det möjligt att utmana barnens lek, kreativitet och samspel mer än tidigare.

Vi menar att pedagogrollen och barnens lek har utvecklats med anledning av en kombination av ett ökat antal mötesplatser på gården, omorganisationen av de två gårdarna och det arbetssätt som förändringsprocessen inneburit med det stora engagemanget och delaktigheten av alla, både barn och vuxna.

När det var gammalt fanns det inte så många roligare saker. (Citat barn)

Det är VI tillsammans. Det är en sådan styrka. (Citat pedagog)

REFERENSER

- ★ Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. Stockholm: Liber AB.
- ★ Hedefalk, M. (2014). *Förskola för hållbar utveckling. Förutsättningar för barns utveckling av handlingskompetens för hållbar utveckling*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-215087>
- ★ Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2007). *Att lära är nästan som att leka. Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.
- ★ Korczak, J. (2016). *Hur man älskar ett barn*. Stockholm: Lärarförlaget.
- ★ Lpfö 98 (2016). *Läroplan för förskolan: reviderad 2016* Stockholm: Skolverket.
- ★ Pihlgren, A. (2017). *Undervisning i förskolan. Att skapa lärande undervisningsmiljöer*. Stockholm: Natur och Kultur.
- ★ Pramling Samuelsson, I. och Sheridan, S. (2016). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur AB.
- ★ Säljö, R. (2018). *Lärande. En introduktion till perspektiv och metaforer*. Falkenberg: Gleerups.

BILAGOR

BILAGA 1: KATEGORISERING – KARTLÄGGANDE INTERVJU PEDAGOGER

APRIL 2018

Nuläge platser Kritiska aspekter	
Nuläge platser som barnen väljer	
Nuläge – material – kritiska aspekter	
Material som barnen väljer	
Material som inte fungerar	
Samspel barn–barn	
Samspel barn–vuxna	
Lekar som barnen leker idag	
Reflektioner som uppkommit under intervjun	
Förslag framåt	

BILAGA 2: FRÅGESTÄLLNINGAR

APRIL 2018

- ★ Vad är möjligt att göra barnen delaktiga i utifrån det som kommit fram under intervjun?
- ★ Vad tänker vi av våra idéer går att väva in i de projekt som barnen är inne i?
- ★ Hur ska vi göra barnen delaktiga?
- ★ Vad ser vi att vi behöver utveckla på gården gällande vår pedagogroll utifrån de svar som har framkommit.
- ★ Läs reflektionerna som kom upp på intervjun – skriv ner vidare funderingar kring dessa – är det någon av dessa reflektioner som vi behöver nysta i ännu mer tillsammans? Vilken/vilka?
- ★ Gör en plan för det jag/vi tar ansvar för att utveckla med våra barn – vem gör vad när?

BILAGA 3: UPPFÖLJNING AV UTEMILJÖERNAS UTVECKLING

JUNI 2018

1. Åldersindelade gårdar
 - a. Fördelar?
 - b. Nackdelar
2. Tycker du att vi ska fortsätta ha åldersindelade gårdar till hösten?
3. Hur upplever ni förändringsarbetet på gården under våren?
4. Ser du redan nu några effekter i barnens lek och samspel?
5. Ser du några förändringar i hur gårdens ytor används?

BILAGA 4: KATEGORISERING – UPPFÖLJANDE INTERVJU PEDAGOGER

SEPTEMBER 2018

PEDAGOGROLL	LEKEN	MÖTES- PLATSERNA	SAMPELET BARN- BARN BARN-VUXNA	ÖVRIGA REFLEKTIONER

SKOLPORTEN